

EL DOBLE EDIFICI
DE LA PERMANÈNCIA

Contra l'arquitectura efímera: una pell de palla sobre una estructura de mil anys

XEMA GATNAU

Proposta per a biennial, festival o convocatòria d'arquitectura

Visualització conceptual: una de les configuracions possibles de la Nau de Permanència, amb envelopant catenària compacta d'escala aproximada 10×10×10 m. La dimensió definitiva s'adaptarà al pressupost, a l'emplaçament i al desenvolupament estructural.

Resum

El Doble Edifici de la Permanència proposa una crítica material i filosòfica a l'arquitectura efímera i a la lògica temporal de biennals, festivals i dispositius expositius. El projecte s'articula mitjançant dues peces complementàries: una Cèl·lula dels Mil Anys de 3×3×3 m i una Nau de Permanència catenària d'aproximadament 100 m² de petjada, concebuda en configuracions compacta o longitudinal segons el pressupost, l'emplaçament i el desenvolupament estructural. Totes dues combinen una pell exterior de palla, renovable i sacrificable, amb un nucli de formigó i acer inoxidable projectat per a una durada extrema. Aquesta oposició entre pell temporal i esquelet permanent converteix el temps en criteri de sostenibilitat i planteja que els materials d'alt impacte només es justifiquen quan treballen durant generacions. La proposta formula, a més, una paradoxa per a l'arquitectura de biennal: una obra efímera assoleix el seu èxit més alt quan fracassa en la seva causa final de desaparèixer i es torna massa valuosa per ser desmuntada. Davant de l'adaptabilitat entesa com a mutació constant, el projecte reivindica manteniment, reparabilitat, custòdia i continuïtat material. La seva hipòtesi última és civilitatòria: si ja no podem construir un hàbitat que aspiiri a romandre durant segles, el problema excedeix l'arquitectura i afecta la nostra capacitat de continuar produint un món habitable i transmissible.

Paraules clau: arquitectura efímera; permanència; sostenibilitat temporal; llarga durada; palla; formigó; acer inoxidable; arquitectura catenària; reparabilitat; custòdia; biennals; causa formal; causa final.

1. Declaració inicial

Aquest projecte neix d'una incomoditat: l'arquitectura contemporània parla cada vegada més de sostenibilitat, regeneració, circularitat, reutilització i futur, però una part important dels seus espais de prestigi —biennals, festivals, pavellons, fires, exposicions, instal·lacions i dispositius temporals— continuen funcionant sota una lògica materialment contradictòria. Es produeix arquitectura de temporada per parlar de permanència. Es munten estructures destinades a desaparèixer per parlar de sostenibilitat. Es creen experiències immersives sobre el futur mentre el present continua multiplicant residus, transports, desmuntatges, consums energètics i gestos visuals de vida curta.

El Doble Edifici de la Permanència es presenta deliberadament dins d'aquesta contradicció. No pretén fingir que creu en la biennal com a destí últim de l'arquitectura. Al contrari: parteix d'una desconfiança explícita envers la biennal entesa com a màquina de novetat, circulació d'imatges i consum cultural temporal.

El projecte no ve a produir un altre pavelló efímer. No ve a generar una altra experiència. No ve a oferir una imatge futurista de la sostenibilitat. Ve a introduir una acusació: si una arquitectura es construeix per desaparèixer, només queda justificada quan fracassa en aquest fi. Només quan allò que havia de desaparèixer demostra que mereixia romandre, els mitjans emprats comencen a justificar-se.

La tesi general és aquesta:

En arquitectura efímera, només el fracàs del fi justifica els mitjans.

Si el fi era durar poc, desaparèixer, esgotar-se en l'esdeveniment, aleshores només el fracàs d'aquest fi —només que l'obra es torni massa necessària, massa útil, massa bella o massa simbòlicament intensa per acceptar la seva desaparició— pot justificar el cost material, energètic i moral d'haver-la construït.

Davant de l'arquitectura de temporada, aquest projecte no proposa una nova instal·lació efímera sobre la sostenibilitat. Proposa dos edificis mínims, durs i complementaris: una cèl·lula de 3×3×3 metres i una Nau de Permanència d'envolupant catenària, la dimensió final de la qual no queda tancada per endavant i pot adoptar una configuració compacta o longitudinal segons el pressupost, l'emplaçament i el desenvolupament estructural. Totes dues es conceben com a prova material d'una idea: que el temps no és un enemic secundari de l'arquitectura, sinó un dels seus criteris més alts de sostenibilitat.

La novetat material del projecte és decisiva: tots dos edificis es presenten exteriorment coberts per una pell de palla al descobert, com si fossin construccions fràgils, agrícoles, temporals o destinades a descompondre's. Però aquesta aparença és una màscara. Sota la palla apareix una estructura de formigó i acer inoxidable concebuda per durar segles.

**Una pell efímera sobre una estructura permanent.
Una aparença de fragilitat que protegeix una voluntat de durada.
Una màscara de palla sobre un esquelet de formigó i acer inoxidable.**

L'edifici no és efímer. Només porta la màscara de l'efímer per acusar l'arquitectura efímera des de dins del seu propi llenguatge visual i ritual.

2. Antecedent personal i origen del projecte

La idea d'edificis de durada extrema no sorgeix com a resposta tardana a una moda recent sobre arquitectura a llarg termini. Des del 2022, abans de la seva possible formulació dins d'un context de biennal o festival, aquesta línia de treball es planteja com una preocupació real: construir edificis la sostenibilitat dels quals depengui no només de la reducció de l'impacte inicial, sinó del temps durant el qual aquest impacte queda justificat.

La idea fonamental és senzilla:

El temps és un factor clau de sostenibilitat.

Un edifici que consumeix materials d'alt cost ecològic i dura trenta anys pot ser una forma de malbaratament. Un edifici que consumeix materials robustos, exigeix una inversió inicial rellevant i dura cinc-cents anys pot ser una forma de responsabilitat. El problema no és només què s'utilitza, sinó durant quant de temps serveix. La sostenibilitat no es pot mesurar únicament en el moment de la construcció; s'ha de mesurar també en la durada, la reparació, la transmissió, el manteniment i la capacitat d'una obra per continuar tenint sentit més enllà de la generació que la va produir.

Aquest projecte parteix, per tant, d'una intuïció anterior: davant de l'arquitectura entesa com a objecte de cicle curt, cal recuperar una arquitectura de cicle llarguíssim. No com a nostàlgia historicista, sinó com a exigència material i moral. No es tracta de copiar catedrals, monestirs, muralles, aqüeductes, cases de pedra o edificis antics. Es tracta d'aprendre d'una cosa que moltes arquitectures del passat sabien i que una part de l'arquitectura contemporània ha oblidat: que construir implica introduir durada al món.

El Doble Edifici de la Permanència neix d'aquesta convicció: si una civilització ja no és capaç de construir alguna cosa perquè duri segles, el seu problema no és només tècnic. És civilitzatori.

3. El doble edifici

La proposta s'articula en dues peces:

1. La Cèl·lula dels Mil Anys

3×3×3 m
9 m² de superfície.
27 m³ de volum.

2. La Nau de Permanència

Configuracions dimensionals de referència (no definitives):
Compacta: ~10×10 m de planta i fins a ~10 m d'alçada màxima.

Longitudinal: ~20×5 m de planta i ~5–10 m d'alçada màxima.

Petjada aproximada en tots dos casos: 100 m².

El projecte no proposa una gran infraestructura, ni una catedral contemporània, ni un monument desmesurat. Proposa dues formes mínimes de permanència.

La primera és gairebé absoluta: un cub de tres metres per tres metres per tres metres. Un volum elemental. Una cambra. Una cel·la. Un bany. Un arxiu mínim. Un espai de silenci. Un nucli moral. La pregunta que planteja és brutal per la seva petitesa:

Si ni tan sols som capaços de construir 27 m³ perquè durin mil anys, què significa parlar de sostenibilitat arquitectònica?

La segona peça ja és un edifici real, però no queda fixada en una única proporció. Pot adoptar una configuració més compacta i gairebé centrada —de l'ordre de 10×10 m de planta i fins a 10 m d'alçada màxima—, especialment adequada per envoltar i custodiar la cel·lula interior, o una configuració més longitudinal —de l'ordre de 20×5 m de planta, amb una alçada màxima d'entre 5 i 10 m— si convé emfasitzar el caràcter de nau, recorregut i programa. Totes dues alternatives mantenen una petjada aproximada de 100 m² i s'hauran d'ajustar al pressupost, a l'emplaçament i al càlcul estructural. Com que es tracta d'una envolupant catenària, aquestes dimensions descriuen la caixa màxima de referència, no un volum prismàtic útil exacte. En qualsevol de les variants, l'escala és suficient perquè la tesi deixi de ser una imatge i es converteixi en arquitectura.

La relació entre totes dues peces és deliberada. La cel·lula formula la tesi. La nau la desenvolupa i pot envoltar-la, protegir-la i custodiar-la com una segona arquitectura. La cel·lula és el mínim absolut. La nau és el mínim civilitzatori. La cel·lula pregunta si podem construir alguna cosa que duri. La nau pregunta si podem organitzar una vida al voltant d'aquesta durada.

Juntes formen un sistema: no una instal·lació, sinó un principi constructiu.

4. La pell de palla

La palla és la primera mentida de l'edifici.

Des de fora, el conjunt sembla pertànyer al món del provisional: palla, matèria vegetal, fragilitat, descomposició, temporalitat, economia rural, arquitectura pobra, construcció gairebé biodegradable. La biennal veu una aparença que reconeix: una cosa lleugera, desmuntable, gairebé escenogràfica, aparentment efímera.

Però aquesta lectura és falsa.

La palla no és la veritat de l'edifici. És la seva màscara crítica.

Sota aquesta pell vegetal apareix una estructura de formigó i acer inoxidable. Allà on l'exterior promet desaparició, l'interior afirma permanència. Allà on la superfície sembla acceptar la lògica de l'efímer, el nucli la rebutja. L'exterior aparenta l'obsolescència que l'interior combat.

La palla no ha de funcionar com a decoració ecològica ni com a atrezzo pintoresc. Ha de tenir una funció real: filtre solar, protecció tèrmica, cambra ventilada, amortidor climàtic, pell reemplaçable, material compostable o reutilitzable. La seva condició temporal no és un problema, perquè no pretén durar mil anys. La palla accepta la seva pròpia durada limitada. El que no accepta la desaparició és l'estructura.

L'edifici s'organitza així com una jerarquia temporal:

- palla: durada breu;
- tancaments i capes secundàries: durada mitjana;
- estructura de formigó i acer inoxidable: durada llarga;
- forma, custòdia i memòria: aspiració mil·lenària.

Aquesta estratificació temporal evita una confusió: no tot en un edifici ha de durar mil anys de la mateixa manera. Però sí que ha d'existir un nucli de permanència que ordeni la resta. Les capes temporals poden ser substituïdes, renovades o compostades. L'estructura ha de romandre.

La palla, per tant, no contradiu la tesi. La intensifica. Mostra que l'efímer només té sentit quan sap que no és el fonament. El temporal pot protegir, ombrejar, embolcallar o assenyalar. Però no ha de substituir l'arquitectura.

5. L'estructura permanent: formigó i acer inoxidable

L'interior de tots dos edificis es concep estructuralment en formigó i acer inoxidable. No com a gest tecnològic, sinó com a declaració de durada.

El formigó aporta massa, inèrcia, gravetat, gruix, resistència, protecció tèrmica i una presència material difícil de reduir a imatge. No s'empra com a material barat de cicle curt, ni com a suport per a una obsolescència ràpida, sinó com a matèria que només es pot justificar si serveix durant molt de temps.

L'acer inoxidable introdueix una segona dimensió: precisió, resistència a la corrosió, reparabilitat, continuïtat tècnica i capacitat de romandre com a articulació, reforç, unió, porta, frontissa, tirant, marc o element estructural secundari. No s'utilitza per crear una estètica brillant o futurista, sinó per reforçar la idea que els detalls també han d'aspirar a la durada.

La combinació és deliberada:

**formigó per a la massa;
acer inoxidable per a l'articulació;
palla per a la màscara efímera;
temps per justificar-ho tot.**

La paradoxa material queda clara: l'edifici es presenta com si fos fràgil, però es construeix com si hagués de sobreviure als qui el miren. La palla enganya l'ull de la biennal. El formigó i l'acer inoxidable responen al temps.

6. La Cèl·lula dels Mil Anys

La Cèl·lula dels Mil Anys és la peça més radical del projecte.

Amb només 3×3×3 metres, concentra tota l'acusació contra l'arquitectura efímera. No necessita ser gran per ser extrema. Al contrari: com més petita és, més difícil resulta excusar-ne el fracàs. No es tracta de demanar a la civilització que construeixi una ciutat eterna, sinó de preguntar-li si encara pot construir una habitació destinada a durar segles.

Però la cèl·lula no s'ha d'entendre necessàriament com un volum aïllat.

La peça de 3×3×3 metres ha de quedar inscrita dins d'una segona arquitectura més gran que la cobreixi, protegeixi i custodiï: un edifici dins d'un altre edifici.

Com a hipòtesi de treball, aquesta envelopant exterior pot adoptar almenys dues famílies dimensionals coherents entre si: una solució compacta, aproximadament de 10×10 m de planta i fins a 10 m d'alçada màxima, o una solució longitudinal, aproximadament de 20×5 m de planta i entre 5 i 10 m d'alçada màxima. Totes dues conserven una petjada de l'ordre de 100 m². L'elecció final encara no forma part de la tesi i s'haurà d'adequar al pressupost, a l'emplaçament, al comportament de la catenària i al desenvolupament estructural. L'essencial no és imposar una xifra, sinó assegurar que l'arquitectura major cobreixi, protegeixi i custodiï la cèl·lula.

El fonamental encara no és aquesta xifra, sinó la relació.

**Un nucli mínim.
Una arquitectura més gran que el protegeix.
Una primera envolupant sacrificable davant del món.
I, a l'interior, una estança pensada per aproximar-se tant com sigui
humanament possible als mil anys.**

L'edifici major no disminueix la radicalitat de la cèl·lula. L'augmenta. La Cèl·lula dels Mil Anys passa a convertir-se en el sancta sanctorum material de l'obra: un nucli interior defensat per successives capes d'arquitectura.

La permanència deixa aleshores d'entendre's com a mera robustesa i passa a entendre's també com a profunditat.

Per arribar al nucli cal travessar arquitectura.

Figura 1. La Cèl·lula dels Mil Anys: cub de 3×3×3 m sota una pell exterior de palla.

Exteriorment, el conjunt pot continuar presentant-se com un volum de palla: una bala agrícola ampliada, una cabana tancada, una construcció pobra, una arquitectura provisional. Però en travessar-ne les capes, la percepció canvia progressivament. La matèria vegetal condueix a una estructura pesada i precisa. La fragilitat aparent desemboca en el formigó i l'acer inoxidable.

Figura 2. Vista interior de l'envolupant catenària: el cub apareix com a nucli protegit dins de l'edifici major.

La cèl·lula pot adoptar diferents usos, tots elementals:

- cambra de silenci;
- bany essencial;
- arxiu fundacional;
- cel·la de permanència;
- petit refugi climàtic;
- dipòsit sec de memòria;
- sala de lectura mínima;
- espai de custòdia de la pedra fundacional;
- oratori laic de la durada.

El seu programa no ha de ser espectacular. Ha de ser bàsic. Fins i tot un bany de mil anys tindria una potència conceptual més gran que moltes instal·lacions pretesament visionàries. Perquè el repte no seria fer una cosa gran, sinó una cosa elemental i duradora. Una arquitectura mínima, útil, mantenible, reparable i no destinada a la fotografia com a fi.

La Cèl·lula dels Mil Anys és, en última instància, una pregunta construïda:

**Pot l'arquitectura contemporània produir una habitació que no demani
ser substituïda?**

7. La Nau de Permanència

La Nau de Permanència encara no té una dimensió única i irrevocable. Es planteja com una envolupant catenària d'uns 100 m² de petjada, amb dues configuracions principals de referència: una versió compacta, de l'ordre de 10×10 m i fins a 10 m d'alçada màxima, i una versió longitudinal, de l'ordre de 20×5 m i entre 5 i 10 m d'alçada màxima. L'elecció haurà de respondre al pressupost, al lloc, al càlcul estructural i a la relació amb la Cèl·lula dels Mil Anys. La seva escala continua sent modesta, però ja permet veritable arquitectura: recorregut, secció, programa, usos simultanis, emmagatzematge, ombra, repòs, lectura, reunió, reparació i custòdia.

Exteriorment, la nau també es revesteix de palla. Des de fora pot semblar un gran cos agrícola, un magatzem temporal, una construcció pobra, una instal·lació vegetal o una arquitectura tova. Però aquesta primera lectura queda desmentida per l'accés, pel gruix, per la massa interior, per l'estructura de formigó i acer inoxidable.

La nau no és una nau industrial ni un pavelló expositiu. És una estructura de llarga durada. Una casa mínima de permanència. Un edifici que no vol circular com a imatge, sinó servir com a suport temporal per a generacions diferents.

El seu programa ideal seria híbrid:

- biblioteca mínima;
- arxiu;
- taller de reparació;
- escola d'oficis;
- sala de lectura;
- refugi climàtic;
- dipòsit de materials;
- espai comunitari;
- casa de cultura de llarga durada;
- centre de manteniment de la mateixa arquitectura.

La combinació més coherent seria una Casa de Permanència: biblioteca, arxiu, taller i escola mínima d'oficis. Un edifici dedicat a conservar coneixement, reparar matèria, transmetre tècniques, custodiar memòria i formar els qui l'hauran de mantenir.

La nau no només duraria. Ensenyaria a durar.

El seu programa coincidiria amb la seva tesi: preservar, reparar, heretar, custodiar.

La forma de la nau ha de ser deliberadament sòbria: una geometria clara, gairebé arcaica, sense gestos innecessaris, articulada per la lògica resistent de la catenària. La seva potència no vindrà de l'extravagància formal, sinó de la intensitat de la seva promesa temporal. Es pot resoldre com una peça compacta d'aproximadament 10×10 m o com una nau longitudinal d'aproximadament 20×5 m, amb una alçada màxima de referència d'entre 5 i 10 m segons la variant. No es tracta de fixar ara una geometria definitiva, sinó de conservar una proporció simple, llegible i forta, ajustable al pressupost i a l'emplaçament: un cos que es pugui entendre, mesurar, reparar i transmetre.

8. Context crític: l'arquitectura efímera com a residu diferit

Es parla sovint d'arquitectura efímera com si la temporalitat fos, per si mateixa, una virtut estètica o conceptual. Però la temporalitat no és una virtut automàtica. Pot ser necessària, humil, ritual, reversible o materialment innocent. Però també pot ser una coartada per produir objectes cars, transportats, il·luminats, documentats, fotografiats i desmuntats.

L'enemic d'aquest projecte no és la cabana provisional, el refugi d'emergència, l'estructura desmuntable realment útil o la solució temporal que evita un mal major. L'enemic és l'arquitectura d'esdeveniment: pavellons corporatius, estands de fira, instal·lacions de festival, escenografies culturals, biennals d'arquitectura, exposicions universals tardanes, muntatges institucionals, dispositius fotogràfics i estructures pensades per circular com a imatge abans que per romandre com a món.

Bona part d'aquesta arquitectura no és lleugera: només es presenta com a lleugera. Darrere de l'aparent subtileza hi ha extracció de materials, transport, embalatge, muntatge especialitzat, assegurances, il·luminació, climatització, manteniment temporal, documentació visual, desmuntatge i, moltes vegades, residu.

És una arquitectura que ja neix com a residu diferit.

El seu destí no és habitar el temps. El seu destí és produir una temporada, una inauguració, una fotografia, un dossier, una presència institucional, una marca. Per això el seu problema no és només ecològic. És també moral i estètic: no construeix món; consumeix món per produir un gest.

9. Les dues condicions de legitimitat

Aquest projecte no sosté que tota forma temporal sigui il·legítima. Hi ha architectures temporals que poden tenir sentit. Però l'exigència ha de ser molt més alta del que és habitual.

Una arquitectura efímera només hauria d'existir si compleix una de dues condicions.

Primera condició: innocència material

Ha de ser reutilitzable, biodegradable, reversible, d'impacte mínim o construïda amb materials ja existents que evitin un dany més gran. En aquest cas, la seva temporalitat es justifica perquè no produeix una càrrega material rellevant o perquè els seus materials continuen tenint vida després de l'obra.

Segona condició: potència simbòlica extrema

Ha de ser tan intensa, necessària o extraordinària que mereixi no ser efímera. És a dir, ha de fracassar com a arquitectura efímera. Ha de demostrar que la seva desaparició seria una pèrdua.

Tot allò que no compleixi una d'aquestes dues condicions pertany més al malbaratament que a l'art, més al consum de formes que a la construcció responsable del món.

10. El fracàs del fi

L'arquitectura efímera té un fi declarat: durar poc. El seu èxit normal consisteix a complir aquest programa temporal. Es munta, es visita, es fotografia, es desmunta i desapareix. Però precisament aquí rau el seu problema.

Si desapareix sense pèrdua, si ningú no sent que el món queda empobrit per la seva absència, si la seva desaparició no revela cap error, aleshores potser no calia construir-la. Haurà complert el seu fi, però aquest compliment no justifica necessàriament els mitjans emprats.

Per això la tesi central és paradoxal:

L'arquitectura efímera només es justifica quan fracassa com a efímera.

Només quan allò que havia de desaparèixer demostra que mereixia romandre; només quan la seva pròpia efimeritat queda derrotada per la seva força formal, simbòlica, històrica o comunitària; només quan el temps contradiu la intenció temporal de l'obra, els mitjans emprats poden quedar redimits.

La Torre Eiffel és l'exemple extrem: una obra nascuda en un context expositiu i temporal que es va tornar incompatible amb la seva desaparició.

El Pavelló de Mies van der Rohe a Barcelona és un exemple més problemàtic, perquè va haver de ser reconstruït després d'haver desaparegut. Però precisament per això la lliçó ha de ser encara més dura: no n'hi ha prou que alguna cosa mereixi ser reconstruïda; el desitjable és que hagués estat concebuda per no desaparèixer mai.

El Doble Edifici de la Permanència parteix d'aquesta exigència i la radicalitza.

No vol fracassar com a arquitectura efímera perquè no accepta ser-ho.

No vol ser recordat per haver desaparegut.

No vol ser reconstruït com un fantasma.

No vol sobreviure només com a arxiu, fotografia, mite o cita.

Vol existir.

11. Relació crítica amb Gensler

El precedent recent del 500-Year Building de Gensler és important perquè mostra que la llarga durada torna a ocupar un lloc central en la imaginació arquitectònica. Aquesta proposta plantejava un edifici de cinc-cents anys com a sistema viu, adaptable, regeneratiu, obert al canvi, narrat mitjançant una instal·lació immersiva, imatges digitals, relats de futur i dispositius tecnològics.

Aquest projecte reconeix la importància d'aquest desplaçament temporal: pensar en segles és millor que pensar en cicles de consum immediat. Tanmateix, se separa radicalment del seu llenguatge, del seu mètode i de la seva ontologia.

No es tracta de proposar «mil anys» contra «cinc-cents anys», com si la diferència fos una simple inflació numèrica. La diferència no és en la xifra. És en el tipus d'arquitectura i en el tipus de relació amb el temps.

- Allà on Gensler imagina l'arquitectura com a sistema viu, aquest projecte reivindica l'arquitectura com a forma permanent.
- Allà on Gensler proposa adaptabilitat, renovació i transformació, aquest projecte proposa rigidesa, durada i custòdia.
- Allà on Gensler construeix una instal·lació immersiva sobre la permanència, aquest projecte proposa una anti-instal·lació contra l'espectacularització de la permanència.
- Allà on Gensler treballa amb futurs imaginats, aquest projecte treballa amb obligació davant del futur.
- Allà on Gensler converteix la llarga durada en experiència expositiva, aquest projecte sosté que la permanència no s'ha de convertir en contingut de biennal: s'ha de convertir en construcció.

La crítica no és que Gensler pensi en cinc-cents anys. Això és valuós. La crítica és que la cultura arquitectònica contemporània pot absorbir fins i tot la idea de permanència dins del circuit de la instal·lació temporal, de l'experiència immersiva i de la imatge futurista.

Aquest projecte existeix contra aquesta absorció.

La permanència no s'exhibeix. Es construeix.

12. La paradoxa climàtica: potser Gensler té raó en un món trencat

Tanmateix, la crítica a Gensler no s'ha de formular de manera simplista. Hi ha una paradoxa més profunda.

És possible que, en un futur marcat pel canvi climàtic, la inestabilitat ambiental, les migracions, les crisis energètiques, la transformació d'usos i l'alteració radical de les condicions materials, l'arquitectura més adaptable tingui un avantatge real. És possible que un edifici concebut com a sistema viu, capaç de transformar-se constantment, respongui millor a un món imprevisible que un edifici rígid, pesant i permanent.

És possible, per tant, que Gensler tingui raó en un món trencat.

Però aquesta possibilitat no refuta automàticament aquest projecte. Al contrari, n'obre la dimensió més tràgica.

Si el món futur exigeix que tot canviï sense parar per sobreviure, potser no estem davant del triomf de l'adaptabilitat, sinó davant de la derrota de la permanència. Potser no és que l'arquitectura rígida s'hagi equivocat, sinó que la humanitat hagi destruït les condicions que feien raonable construir per a segles.

Quan la permanència de l'hàbitat no té lloc al món, és que ja no hi ha món.

Si tornem al nomadisme, no només haurem perdut la civilització: haurem perdut el món en el sentit específicament humà del terme, és a dir, un lloc relativament estable que pugui ser habitat, transmès, recordat i heretat.

Durant molt de temps, edificis relativament rígids i massius han estat capaços de durar cinc-cents, mil o fins i tot més anys. Temples, ponts, muralles, aqüeductes, monestirs, catedrals, cases de pedra, palaus, carrers i ciutats senceres han travessat guerres, canvis religiosos, llengües, economies, imperis, tècniques i generacions.

Això no significa que fossin immòbils ni que no tinguessin vida. Moltes catedrals van trigar segles a construir-se, van créixer per fases, van incorporar capelles, torres, reparacions i nous usos; en aquest sentit, es podien comportar com organismes que continuaven creixent i adaptant-se després d'haver començat a existir.

Però aquesta condició viva no exigia una transformació constant del seu esquelet ni la dissolució contínua de la seva identitat formal. Aqüeductes, ponts, muralles i edificis històrics van ser reparats, mantinguts, ampliat o parcialment transformats, de vegades durant segles, sense necessitat de reinventar-se enterament en cada generació.

Podien canviar sense deixar de ser el que eren. I precisament per això romanien.

Si ara ja no podem pensar així, la pregunta no ha de ser només arquitectònica.

Ha de ser civilitzatòria i planetària:

Què hem fet perquè l'arquitectura ja no pugui prometre durada?

13. La doble paradoxa del projecte

El Doble Edifici de la Permanència conté dues paradoxes de fracàs.

La primera paradoxa pertany a la biennial.

El projecte només tindrà èxit si fracassa com a projecte efímer de biennial. Si es limita a ser visitat, fotografiat, comentat i oblidat, haurà fracassat. Si es converteix en una instal·lació més dins del circuit d'instal·lacions, haurà fracassat. Si acaba quan tanqui l'exposició, haurà fracassat. Si s'esgota en la seva documentació visual, haurà fracassat.

El seu primer èxit consisteix precisament a no complir el destí normal de la biennial: aparèixer, produir novetat, circular com a imatge i desaparèixer.

No crec en les biennals com a lloc últim de l'arquitectura. Una biennial pot servir com a tribunal, com a altaveu, com a acta pública, com a acusació o com a inici d'una obligació. Però no s'ha de confondre amb l'arquitectura mateixa.

L'arquitectura no es consuma en l'exposició. Es consuma quan roman, serveix, envelleix, resisteix, és mantinguda i obliga generacions diferents a conviure amb una mateixa forma.

La segona paradoxa pertany al futur.

Si el Doble Edifici de la Permanència arriba a construir-se i roman, haurà triomfat com a edifici i com a idea. Haurà demostrat que encara és possible construir amb voluntat de durada extrema. Haurà confirmat que el temps pot ser un factor essencial de sostenibilitat.

Però si l'edifici, un cop construït, fracassa perquè el món climàtic futur s'ha tornat massa inestable per permetre la permanència, aleshores fracassarà com a edifici i triomfarà com a acusació.

La seva ruïna no refutarà necessàriament la tesi.

Podrà confirmar-la tràgicament.

Perquè aleshores el problema no serà només que un edifici no hagi resistit. El problema serà que la humanitat haurà produït un món on la permanència es torna impossible.

En aquest cas, el fracàs de l'edifici serà l'èxit del projecte com a diagnòstic. Haurà mostrat que l'arquitectura no pot prometre mil anys perquè la civilització ja no pot prometre món.

El projecte pot, per tant, fracassar malament, fracassar bé o fracassar molt malament.

Fracassa malament

Si queda reduït a una instal·lació de biennal, a un render, a un text, a una fotografia o a una experiència temporal més.

Aquest és el fracàs banal: complir obedientment el destí normal d'allò que es critica.

Fracassa bé

Si roman.

És a dir, si fracassa en la missió que aparentment corresponia a una arquitectura efímera concebuda per a una biennal. Si havia de ser temporal i deixa de ser-ho; si havia de desaparèixer i roman; si l'esdeveniment acaba però l'edifici no, haurà fracassat en la seva causa final com a objecte efímer i haurà triomfat com a arquitectura.

Aquest fracàs seria històric.

Fracassa molt malament

Si intenta romandre i no pot fer-ho perquè les condicions climàtiques, polítiques, materials o civilitzatòries del futur han deixat de permetre la permanència.

Aquest fracàs no seria banal ni simplement arquitectònic.

Seria apocalíptic.

Només el primer fracàs seria banal en tant que biennal.

El segon seria històric.

El tercer seria apocalíptic.

14. Contra l'edifici adaptable com a consol contemporani

L'adaptabilitat s'ha convertit en una virtut gairebé inqüestionable. Es parla d'edificis flexibles, resilients, reprogramables, oberts, mutables, reversibles, vius. Moltes vegades aquesta lògica té sentit. Un edifici ha de poder ser reparat, actualitzat, mantingut i, en certs aspectes, transformat.

Però aquest projecte rebutja convertir l'adaptabilitat en valor suprem.

El Doble Edifici de la Permanència no vol ser un organisme ansiós. No vol semblar una interfície. No vol presentar-se com una arquitectura en actualització permanent. No vol justificar la seva supervivència convertint-se en qualsevol cosa.

La seva ambició no és adaptar-se indefinidament al món, sinó imposar al món una obligació de cura.

No dura perquè sigui indeterminat.

Dura perquè té una forma, una presència i una necessitat que mereixen ser mantingudes.

Això no significa negar el manteniment. Al contrari: un edifici de mil anys necessita una cultura del manteniment. Però manteniment no és el mateix que mutació constant.

Reparar no és dissoldre.

Cuidar no és reprogramar sense fi.

Substituir una coberta, restaurar una junta, reforçar un mur, sanejar una pedra o renovar una instal·lació no equival a convertir l'arquitectura en flux.

Davant de l'arquitectura líquida, flexible i provisional, aquest projecte reivindica una arquitectura rígida en el sentit noble: una arquitectura amb límit, pes, resistència, tenacitat, memòria i caràcter.

15. Temps com a sostenibilitat

La sostenibilitat contemporània se sol mesurar a través de l'impacte inicial, les emissions incorporades, l'eficiència energètica, les certificacions, la circularitat, el reciclatge, el consum operatiu i la traçabilitat dels materials.

Tot això importa.

Però falta una pregunta decisiva:

Durant quant de temps quedarà justificat aquest impacte?

El temps no és un afegit poètic a la sostenibilitat. És un dels seus factors centrals.

Una obra de gran impacte material pot ser irresponsable si dura poc, però pot adquirir una altra lògica si dura segles. Una estructura de formigó, pedra, maó, acer o ceràmica no s'hauria de justificar com a objecte de cicle curt. Si s'utilitzen materials pesants, han de treballar durant molt de temps. Si s'extreu matèria del món, aquesta matèria ha de servir moltes generacions.

La sostenibilitat no consisteix únicament a reduir.

També consisteix a prolongar.

No només a gastar menys, sinó a fer que allò gastat tingui sentit durant més temps.

El Doble Edifici de la Permanència proposa una comptabilitat temporal de l'arquitectura. No pregunta només quant carboni, quanta energia o quanta matèria s'utilitza. Pregunta durant quants anys aquesta matèria evitarà noves construccions, noves demolicions, nous residus i noves substitucions.

Un edifici de trenta anys pot ser ecològicament fals encara que tingui un discurs verd.

Un edifici de cinc-cents anys pot ser ecològicament seriós encara que sigui pesant, si el seu pes es converteix en permanència.

16. Principis constructius

El Doble Edifici de la Permanència no és una fantasia futurista. No vol semblar ciència-ficció. No vol enlluernar amb una imatge de futur. Vol formular les condicions d'una construcció capaç de perdurar.

El seu disseny haurà de partir d'una pregunta elemental:

Quina forma, quina matèria, quina estructura, quina institució i quina comunitat podrien permetre que dos edificis mínims durin més de cinc-cents anys i aspirin a mil?

El projecte haurà de respondre a nou principis.

1. Permanència estructural

L'estructura principal ha de ser massiva, clara, sobredimensionada dins del que és raonable, reparable i llegible. Ha d'evitar la dependència de sistemes fràgils, components propietaris o solucions que facin impossible el seu manteniment futur.

2. Rigidesa formal

La forma ha de ser prou forta per no dependre de la moda. No ha de ser una imatge generacional, ni un gest paramètric, ni una extravagància formal destinada a envellir malament. Ha d'aspirar a una presència elemental: mur, ombra, proporció, pati, coberta, llindar, gruix, orientació, gravetat.

3. Materials que envelleixin

Els materials han de poder envellir sense convertir-se en brossa. La pàtina ha de formar part de la vida de l'edifici. Formigó ben utilitzat, acer inoxidable, pedra, maó, ceràmica, calç, fusta duradora i pells vegetals reemplaçables poden formar part d'aquesta lògica si s'empren segons el seu temps propi.

4. Estratificació temporal

No totes les capes han de durar el mateix. La palla pot durar poc. Les instal·lacions poden durar dècades. Alguns tancaments poden durar generacions. L'estructura ha d'aspirar a segles. La forma ha d'aspirar a mil anys. L'arquitectura responsable no confon aquestes escales: les ordena.

5. Reparabilitat

L'edifici ha de poder ser reparat per generacions futures. Els seus sistemes han de ser comprensibles. Les seves juntes han de ser accessibles. Les seves patologies han de poder diagnosticar-se. Una arquitectura mil·lenària no pot dependre de trucs tècnics incomprensibles per als qui l'hereten.

6. Baixa dependència tecnològica

La tecnologia pot existir, però no ha de ser el cor de l'edifici. Les instal·lacions han de ser substituïbles sense destruir l'estructura. L'edifici ha de conservar valor fins i tot quan els seus sistemes tècnics quedin obsolets.

Es tracta, en últim terme, de generar coves artificials preparades per a l'home del tercer mil·lenni: espais elementals de protecció la condició d'habitabilitat dels quals no depengui que continuï funcionant intacta la tecnologia de la generació que els va construir.

No es tracta de tornar a la cova.

Es tracta de recuperar-ne el principi elemental —protecció, massa, estabilitat, refugi— i projectar-lo cap al tercer mil·lenni.

7. Pell sacrificable

La palla exterior ha de ser reemplaçable, compostable, reutilitzable o renovable. No ha de fingir una durada que no té. La seva veritat consisteix a acceptar el seu temps breu i, precisament per això, revelar la diferència entre capa temporal i nucli permanent.

8. Custòdia jurídica

Cap edifici no dura mil anys només per la seva matèria.

Dura perquè algú en té cura.

El projecte ha d'incloure una forma de custòdia: fundació, comunitat, institució, patronat, servitud, protecció patrimonial futura, arxiu constructiu, regles de manteniment i límits contra la demolició arbitrària.

9. Necessitat persistent

El programa ha de respondre a una necessitat humana resistent al temps. No ha de dependre d'una moda comercial o tecnològica. Ha de servir funcions que puguin continuar tenint sentit durant generacions: conservar, ensenyar, reparar, reunir, refugiar, transmetre.

Figura 3. Interior del nucli: formigó com a massa permanent i acer inoxidable com a articulació reparable.

17. L'exposició com a anti-instal·lació

La presentació en una biennial o festival ha de ser estrictament coherent amb la crítica. No pot produir una instal·lació espectacular sobre la permanència que després es converteixi en residu.

L'exposició ha de ser una anti-instal·lació.

No hi haurà experiència immersiva.

No hi haurà escenografia de sostenibilitat.

No hi haurà pantalles com a centre del projecte.

No hi haurà intel·ligència artificial generant futurs imaginaris.

No hi haurà objectes produïts per ser llençats.

No hi haurà un pavelló temporal que parli de llarga durada mentre confirma la lògica de l'efímer.

L'exposició podrà consistir en:

- un manifest;
- un plànol;
- una secció constructiva;
- una maqueta austera;
- una pedra fundacional;
- un fragment de mur;
- una mostra de palla;
- una mostra de formigó;
- una peça d'acer inoxidable;
- un catàleg de materials;
- un càlcul de durada;
- un protocol de manteniment;
- un esborrany d'estatut jurídic;
- un pressupost preliminar;
- una cronologia de construcció;
- un arxiu de decisions irreversibles.

Cada element exposat haurà de complir una regla: ser reutilitzat, retornat, incorporat a l'edifici futur, compostat o produït amb impacte mínim.

L'exposició no ha de semblar una obra acabada.

Ha de semblar un compromís iniciat.

18. Dispositiu expositiu

L'exposició s'organitzarà com un judici.

Sala 1: L'acusació

«Bona part de l'arquitectura efímera ja neix com a residu diferit.»

Es mostraran tipologies d'arquitectura-esdeveniment: pavellons, fires, estands, biennals, instal·lacions, dispositius fotogràfics, muntatges institucionals.

L'objectiu no serà atacar obres individuals, sinó revelar una lògica general: produir, fotografiar, desmuntar, substituir.

Sala 2: La tesi — causa formal i fracàs de la causa final

«Només el fracàs del fi justifica els mitjans.»

Aquí s'explicarà la paradoxa formal.

Si la causa final aparent d'una arquitectura efímera de biennial consisteix a aparèixer, produir esdeveniment, ser contemplada durant un període determinat i finalment desaparèixer, només el fracàs d'aquesta causa final pot arribar a justificar plenament els mitjans consumits.

El projecte introdueix així una lectura deliberadament aristotèlica de la paradoxa.

Un bon projecte d'aquesta naturalesa per a una biennial seria aquell en què l'èxit de la causa formal provoqués el fracàs de la causa final.

La forma hauria d'assolir una necessitat, intensitat, bellesa, utilitat o significació tals que fessin inacceptable el destí temporal inicialment previst per a ella.

La causa formal triomfa quan fa fracassar la finalitat efímera.

La Torre Eiffel constitueix l'exemple extrem: la forma va acabar rebel·lant-se contra la temporalitat de l'esdeveniment que l'havia produït.

El Pavelló de Mies presenta la mateixa paradoxa d'una manera més problemàtica: el seu reconeixement posterior va mostrar que la desaparició havia estat un error, fins al punt de reclamar-ne la reconstrucció.

Un veritable èxit de biennial seria, en aquest sentit, produir alguna cosa massa bona per desaparèixer amb la mateixa biennial.

Sala 3: El precedent i la divergència

«Un edifici de mil anys no és una experiència immersiva.»

Aquí es farà referència crítica al 500-Year Building de Gensler. No com a atac personal, sinó com a contrast conceptual.

Gensler representa la permanència entesa com a adaptabilitat, narració i experiència.

Aquest projecte representa la permanència entesa com a rigidesa, construcció, custòdia i obligació.

Sala 4: La doble escala

«Vint-i-set metres cúbics i uns cent metres quadrats contra l'obsolescència.»

Aquí es presenten les dues peces: la Cèl·lula dels Mil Anys i la Nau de Permanència.

La primera com a mínim absolut.

La segona com a mínim civilitzatori.

Una és el nucli moral; l'altra és el seu desplegament arquitectònic.

També es mostrarà que la cèl·lula de 3×3×3 metres pot quedar continguda dins de la Nau de Permanència, concebuda com a edifici protector d'escala més gran. Aquesta envoltant catenària podrà adoptar una configuració compacta o longitudinal segons el pressupost, l'emplaçament i el desenvolupament estructural, establint en tots dos casos una seqüència de permanència per capes.

Sala 5: La màscara de palla

«L'edifici no és efímer: només porta la màscara de l'efímer.»

Aquí s'explica la novetat material del projecte. La palla exterior fa que el conjunt sembli fràgil, temporal, agrari, gairebé rebutjable.

Però l'interior de formigó i acer inoxidable revela la veritable tesi: una estructura pensada per durar sota una pell que accepta desaparèixer.

Sala 6: La paradoxa climàtica — causa final

«Si només sobreviu allò adaptable, potser el que ha fracassat no és l'arquitectura permanent, sinó el món.»

Aquesta sala introdueix la causa final en la seva escala més radical.

Per a què construïm?

Per a què ha de durar l'arquitectura?

Què significa que un món futur faci impossible aquesta finalitat?

La impossibilitat de complir la causa final de la permanència no constituiria aleshores un simple error tècnic.

Podria convertir-se en el diagnòstic material d'un fracàs civilitzatori i planetari.

Sala 7: El compromís

«Això no s'acaba quan tanqui la biennal.»

Es presentarà el projecte real: emplaçament possible, programa, materials, plànols, regles de manteniment, estructura jurídica i calendari.

La biennal haurà de quedar subordinada a alguna cosa posterior a ella.

Sala 8: La pedra — causa material

(Causa material)

Una única peça de formigó destinada a l'edifici futur.

No una metàfora.

No un objecte expositiu.

Una part real de la construcció.

La peça no representa l'edifici.

La peça comença l'edifici.

19. Resultat esperat

El resultat de la participació no serà una instal·lació desmuntada. La participació només tindrà sentit si produeix conseqüències posteriors.

Resultats possibles:

1. Constitució d'una entitat de custòdia.
2. Selecció d'emplaçament.
3. Desenvolupament d'avantprojecte.
4. Primer pressupost real.
5. Arxiu públic del projecte.
6. Publicació del manifest.
7. Incorporació de materials exposats a l'edifici futur.
8. Compostatge o reutilització de la palla exterior.
9. Creació d'una comunitat de patrons, tècnics, constructors i custodis.
10. Inici d'una campanya de finançament.
11. Redacció d'una carta de manteniment intergeneracional.

La biennal no ha de ser el final del projecte.

Ha de ser el lloc on el projecte deixa de poder ser només idea.

20. Criteris d'èxit i fracàs

Aquest projecte no mesurarà el seu èxit pel nombre de visitants, l'impacte mediàtic, les fotografies publicades o la circulació a les xarxes. Aquests indicadors pertanyen a la lògica que es critica.

Els criteris d'èxit seran uns altres:

- que el projecte no s'esgoti en l'exposició;
- que produeixi obligació;
- que avanci cap a la construcció;
- que els materials exposats no es converteixin en residus;
- que la palla sigui reutilitzada, compostada o retornada al cicle material;
- que la cèl·lula arribi a existir;
- que la nau arribi a existir;
- que totes dues romanguin;
- que siguin mantingudes;
- que sobrevisquin a generacions diferents;
- que facin visible el temps com a dimensió de la sostenibilitat.

També hi ha diferents tipus de fracàs.

Fracàs operatiu

Que el projecte no aconsegueixi construir-se.

És el fracàs immediat de passar de la idea a la matèria.

Fracàs banal

Que el projecte es converteixi en una instal·lació més de biennal.

Que sigui observat, fotografiat, publicat i finalment desmuntat sense haver alterat el destí temporal que criticava.

Fracàs històric

Que fracassi precisament en el seu objectiu com a projecte efímer —és a dir, a ser temporal— i romanguí.

Que allò que havia de pertànyer a l'esdeveniment passi a pertànyer al temps.

Que l'arquitectura incompleixi la temporalitat de l'exposició perquè la qualitat o necessitat de la seva forma fan injustificable la seva desaparició.

Aquest fracàs seria, en realitat, una de les formes més altes d'èxit.

Fracàs noble

Que intenti construir-se i romandre i que, encara que no assoleixi completament la durada buscada, reveli les dificultats materials, jurídiques, econòmiques, institucionals i culturals de construir per a segles.

Fracàs apocalíptic

Que l'edifici, un cop construït, no pugui durar perquè el món produït per la humanitat ja no permet la permanència.

Aquest últim fracàs seria també una forma extrema d'èxit conceptual.

No perquè la ruïna sigui desitjable, sinó perquè demostraria que el problema ja no era únicament arquitectònic.

Era civilitzatori i planetari.

Una catàstrofe apocalíptica.

21. Dimensió filosòfica

En la construcció humana del món, Parmènides ha de ser l'objectiu, fins i tot sabent amb Heràclit que el món canvia.

La superfície de la realitat és heraclitiana: flux, transformació, erosió, temps, desgast, substitució.

Però precisament per això l'arquitectura ha d'aspirar a una permanència parmenídia.

No perquè pugui vèncer absolutament l'esdevenir, sinó perquè la seva funció més alta consisteix a introduir durada, estabilitat i presència allà on tot tendeix a passar.

El món canvia. L'arquitectura respon intentant romandre i protegir-nos de la intempèrie. Ens ajuda a habitar entre el caos.

La intempèrie és l'estat natural.

El refugi és construcció humana.

L'arquitectura se situa entre tots dos.

La palla exterior accepta l'esdevenir. El formigó i l'acer inoxidable el resisteixen. L'arquitectura apareix en la tensió entre tots dos: no negant que tot canvia, sinó negant-se a convertir el canvi en una coartada per a la desaparició voluntària.

Aquest projecte no nega el canvi.

El pren més seriosament que l'arquitectura efímera.

Precisament perquè tot desapareixerà algun dia, no hem de convertir la desaparició voluntària en virtut estètica.

Precisament perquè el món és finit, cal construir com si les coses haguessin de durar.

22. Declaració final

Aquest projecte es presenta en una biennial d'arquitectura contra la lògica habitual de les biennals d'arquitectura.

No proposa una instal·lació efímera sobre la permanència.

No proposa una experiència immersiva sobre el futur.

No proposa una arquitectura adaptable que es dissolgui en el canvi.

No proposa un pavelló destinat a desaparèixer després d'haver parlat de sostenibilitat.

Proposa dos edificis mínims i complementaris: una cèl·lula de 27 m³ i una Nau de Permanència d'uns 100 m² de petjada, la proporció definitiva de la qual —compacta o longitudinal— s'adequarà al pressupost, a l'emplaçament i al desenvolupament estructural.

Proposa que la cèl·lula mínima pugui quedar protegida dins d'una arquitectura més gran, fent de la permanència una qüestió de profunditat i de capes.

Proposa una pell de palla sobre una estructura de formigó i acer inoxidable.

Proposa una arquitectura que sembla efímera per revelar que no ho és.

Proposa una arquitectura rígida, duradora, material, reparable, custodiada i moralment incòmoda.

Proposa un edifici que no vol ser novetat.

Proposa un edifici que no vol circular com a imatge.

Proposa un edifici que no vol tornar a una biennial.

Proposa un edifici que només triomfarà si deixa de pertànyer a la biennial i comença a pertànyer al temps.

Potser el futur donarà la raó a l'arquitectura adaptable.

Potser en un món climàticament inestable només sobreviurà allò que canvia sense parar.

Però si això passa, aquest projecte no haurà quedat simplement refutat.

Haurà formulat una acusació més profunda: la humanitat haurà creat un món on fins i tot la permanència es torna inviable.

El Doble Edifici de la Permanència no pretén negar el desastre adaptant-s'hi dòcilment.

Pretén preguntar si encara som capaços de construir contra el desastre.

Pretén afirmar que el temps no és un enemic secundari de l'arquitectura, sinó la seva prova més alta.

Pretén recordar que la sostenibilitat no consisteix només a consumir menys, sinó a fer que allò construït mereixi durar.

I pretén sostenir una exigència elemental:

**Una civilització digna d'aquest nom hauria de continuar sent capaç de
construir alguna cosa perquè duri mil anys.**

Encara que només siguin 27 m³.

Encara que la nau sigui de tot just uns 100 m² de petjada.

Encara que des de fora sembli palla.

Si no pot, no haurà fracassat només un edifici.

Haurem fracassat nosaltres.

I aquí apareix l'última paradoxa.

Si el projecte fracassa com a arquitectura efímera de biennial perquè aconsegueix romandre, i triomfa com a idea material perenne, aleshores, precisament per haver fracassat en el destí temporal que la biennial semblava imposar-li, haurà triomfat també com a projecte de biennial.

La millor biennial seria aquella capaç de produir una obra que ja no necessités tornar a una biennial.

L'èxit de la causa formal haurà produït el fracàs de la causa final efímera.

I aquest fracàs serà, finalment, el seu èxit.